

שבמדינת ישראל. תחוקת המדינה הכתובה ושאינה כתובה לעת עתה אינה מפרידה בין הדת והמדינה. המדינה היא שמכתיבה את מבנה הקהילה והרבנות. כוח רב היה צפון במציאות זו שזוכה בה דורנו אלמלא החמיצו האחראים לכך את השעה. בשני שטחים נעשו שגיאות שבמקום לבסס סמכות של הנהגה רוחנית ורבנית במדינה גרמו לירידת כבודה. השגיאה הראשונה במעלה נעשתה בביסוס החוקתי לפעולתו של הרב. אין מעמדו של הרב מושתת בחוקה אף על אחד משלשה היסודות שעסקנו בהם למעלה ושהיו לבסיס ההלכתי לסמכות רבנית בכל דור ודור. מושג הסמיכה הוחלף במושג של תעודת כושר מטעם הרבנות הראשית. אין תעודת כושר דומה לתעודת סמיכה, המוסר מן נושא בחובו את כוחו המוסרי של המסמיך, מדבר הוא בשמו כי ממנו קיבל תורתו, אצלו עסק בשימוש בהוראה, עליו היתה גאותו. תעודת כושר החתומה בידי הרבנות הראשית אינה אלא מסמך משרדי ואינה מורידה כלום מאישיותו של הרב ואינה מוסיפה עליה. אינה מהווה קשר כלשהו בין ה"כשיר" למכשירו, לא בתורה ולא במוסר, לא בשיטת היהדות ולא בתפיסת העולם. אין חתימת הרב הראשי על תעודת כושר מטביעה את חותמו של הרב החותם על ה"כשיר". ולכן אין זה משמש בשום אופן תחליף לסמיכה שעל ידה הוטבע חותמו של המסמיך בנסמך. סמיכה העבירה סמכות המסמיך לנסמך, תעודת כושר נותנת אישור כשירות בלבד. היסוד השני של רב מרא דאתרא גם הוא מעורער על ידי המגמה להקמת לשכות רבנות במקום רבנות. אבל אין זה העיקר: במציאות אין הרב מרא דאתרא. אין שום דבר נחתך על פיו. אין שום החלטה שהוא יכול להחליט בכוחו כרב העיר. בינו

ובין העיר עומדת המועצה הדתית שדעתו של הרב מגיעה אליה כהצעה וכחווית דעת אבל בשום אופן לא כהחלטה. לא בשטח הכשרות ולא בשטח טהרת המשפחה יכול הרב להחליט דבר. הכל עובר דרך המועצה הדתית לא רק כרשות מבצעת אלא כרשות המקבלת את ההחלטות. ולא זו בלבד שאין לרב כוח להחליט בשום דבר אלא גם אין לו כח לקבוע סדר עדיפות בעבודת הרבנות. אם למשל יחליט הרב שבניית מקוה במקומו עדיפה ויש לה דין קדימה על בניית בית כנסת, הרי רק המועצה הדתית תוכל לקבוע זאת. אם הרב מוצא לנכון להוסיף על מספר השוחטים והמשגיחים במקום ורואה בכך דין קדימה מבחינה תקציבית על עריכת הקפות שניות, לדוגמה — המחליט בדבר הוא המועצה הדתית. בכלל אין בחוק שום סמכות לרב לפעול כמרא דאתרא בשום שטח. משרד הדתות הירבה לתת הוראות ותקנות לסדרי עבודה של המועצות הדתיות, אבל בכל ההוראות הללו אין שום סדר עבודה מוגדר לרב. לראות איפוא את הרב כמרא דאתרא שכל מילי דמתא עליה רמיון במציאות כזאת אינה אלא אשליה. גם היסוד השלישי שעליו בנויה סמכות תורנית, היסוד של חובת תלמיד לרבו, אינו קיים בחוקת המדינה. לפי החוק אסור לרב להיכנס לבית הספר, כי רק אנשי משרד החינוך יש להם רשות לכך, אבל הרב אינו אלא איש משרד הדתות ולא איש משרד החינוך. הרב תלוי כולו בחסדו של מנהל בית הספר, ברצותו מאמינו לברך את הילדים לפני החגים וברצותו פוסח על כך. בכל יסודות החינוך הדתי אין המושג של חובה לקבלת מרות מרב העיר קיים כלל. בכל ההליכים שבהוראה בבית הספר אין מקומו של הרב מופיע. ילד המתחנך בבית ספר דתי אינו

מגיע לדעת שיש קשר ישיר בין היותו דתי, שומר תורה ומצוות, לבין קיומו של הרב כמרא דאתרא בתוך עירו. לא כל שכן שאין שום ילד מגיע לפתח על ידי מערכת חינוכו כלפי הרב מעין חובת תלמיד לרב.

בכל התקנות ובכל ההוראות לפעולותיו של הרב אין זכר לאף אחד משלשת היסודות ששימשו בכל ההיסטוריה כבסיס לסמכותו של הרב. כבר עברו למעלה מעשרים שנים לקיומה של המדינה ולקיומו של משרד הדתות ועדיין אין הגדרה בחוק למעמדו של הרב. בשטח אחד שבו קיימות הוראות מוגדרות, וזהו שטח עריכת הנשואין לא נשמר המצב הבלעדי של הרב מרא דאתרא, וברוב המקומות הגדולים יש מורשים לנשואין חוץ מהרב מרא דאתרא. בכל שאר השטחים אין בכלל הוראות או תקנות מטעם משרד הדתות בכל הנוגע להרב.

השגיאה השניה שנעשתה ושיעברו דורות עד שתמצא את תיקונה, היא התרוקנות הרבנות מתכנה. על הפרדת החינוך מהרבנות כבר דיברנו למעלה. הופרדה מהרבנות גם הדיינות. אין כאן המקום לעמוד על עצם השיפוט בדיני אישות וביחסים שבין איש לאשתו על ידי רבנים שאינם מן המקום ושאינם מכירים את המשפחות, ושבשום אופן אינם יכולים לקיים התנאי שהציבו חז"ל לכל דיון: אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו. גם אין כאן המקום לדבר על סיכויי השלום שבין איש לאשתו אם הדיון ביניהם הוא במקומם ובין סיכויי השלום אם הדיון הוא בבית דין רחוק מבינתם ומן ההווי שבו הם חיים. לנו חשוב כאן רק זה: שבמציאות הוצא מהרבנות חלק אינטגרלי שמהות הרבנות תלויה בה. מה שלא הצליחה המדינה לרוקן באה המציאות ורוקנה. הסדרים בשוק הבשר המור

צרים לפסח ולמוצרי מזון של כל השנה הם כאלה, שאין להם כלל צורך ברב מרא דאתרא כנותן הכשר. בתי המטבחיים הקטנים העירוניים הולכים ונעלמים. הקצבים בעלי האיטליזים אינם תלויים כלל בפסיקת הרב בענייני כשרות. גם האשה הקונה את העופות המגיעים מן המשחטות הגדולות כשהם מלוחים ומוכשרים אינה זקוקה יותר לפסיקת הרב בענייני איסור והיתר. הבנייה הסטנדרטית של המקוואות גם היא הופכת פסיקתו של הרב בענייני מקוואות למיותרת. הפיקוח על בתי הכנסת שהיה פעם חלק אינטגרלי של הרבנות—גם הוא במציאות אינו ביד הרבנות. בתי הכנסת כאן מוקמים לפי חוק העותומני ולא לפי חוק הקשור בשירות דתי. האגודה העותומנית, למרות שעסקה בענייני דת תפילה ולימוד התורה—אין לה שום קשר חוקי עם הרבנות. אינה זקוקה לרשיון להקמתה מטעם הרבנות ואין הרב יכול מבחינה חוקית למתוח ביקורת על הנהגתה ועל הנהלים שבה.

קורה כאן במדינה בדיוק להיפך ממה שקורה בקהילות הקודש בחוץ לארץ. שם עקב הנסיבות הספציפיות שבגולה בית הכנסת הוא המקום שבו מתרכזת כל הפעילות הקהילתית שבעיירה. שם משכנו של משרד הרבנות, שם בית החינוך לילדים, תחת תקרתו מפתחת תנועת הנוער היהודית כל פעולותיה התרבותיות, הדתיות, החברתיות ואפילו הספורטיביות. בבית הכנסת פועלים לשכות הסעד, הצדקה, המגבית למען ארץ ישראל וכו'. בבית הכנסת מתקיימים כל אירועי חג ומועד ושאר תקופות השנה. על כל אלה מפקח הרב. יתכן שהרב מתקבל רק לזמן מוגבל, יתכן שהרב לא ימצא חן בעיני בני קהילתו ויפטרוהו כשיפוג תוקף החוזה—אבל כל זמן שהחוזה בתקפו הרב עומד

בראש כל הפעולות. הוא יכול לפתח יחס של רב לתלמידיו עם הנוער, יחס של יועץ לבני עדתו השואלים עצתו, יחס של שליח ציבור לשולחיו עם מתפללי בית הכנסת. הוא המנצח על הקהילה, הוא המחליט על סדר עדיפות שבסדר יומה, והוא המדריך בנקיטת עמדה בכל בעיה ספציפית יהודית או כלל אנושית המתעוררת בין בני קהילתו. הרבנות בחוץ לארץ מיוסדת על כל שלשת הסמכויות ההיסטוריות שהזכרנו. הרב הוא "מוסמך" של אסכולה מסוימת, לא תעודת כושר בלבד בידו, אלא שייך הוא לזרם מסויים שבראשו עומדת אבטוריטה מסוימת שממנה מקבל השראה ושכל חותמה מוטבע בו. הוא גם רב לתלמידיים, כי על פי הרוב הוא גם מנהל בפועל את בית הספר שעל יד הקהילה. ואם איננו מנהל בפועל, הרי הוא לכל הפחות מפקח על דרכי הלימוד, פעולת המורים ועל כשרם של אלה. אם אין בית ספר על יד הקהילה יש תנועת נוער שהרב מדריכה ובמסגרתה גותן הוא שעורים והרצאות. גם מרא דאתרא הנהו, כי כל עניני הקהילה מוטלים על שכמו: הוא מפקח על האירועים החברתיים, הוא המארגן טיולים, הוא המקים מחנות נופש לנוער בקיץ. הרבנות מליאה תוכן ופעילות והיא עומדת במרכז הציבור כולו. התמונה הזאת של הרבנות בגולה היא תמונת הפוזיטיב של הרבנות בישראל. אם רב במרכז קהילתי הוא גם גדול בתורה אין שיעור למידת האבטוריטה שלו ואין שיעור לכבוד שהציבור רוחש לו. הרבה נעשה עכשיו בחוץ לארץ להרמת רמת הרבנים בידיעת התורה. אם עד כעת אין הרמה שלהם מגיעה לרמה בידיעת התורה שאנו רגילים לה בישראל — אין זאת אלא תוצאה של נסיבות מסויימות ושל התפתחות היסטורית מסוימת, שאין כאן

המקום לעמוד עליו. כעת הרמה עולה והרבה רבנים צעירים שבקהילות המפוזרות הם כבר עכשיו תלמידי חכמים מובהקים וכמוהם ירבו בתפוצות.

בארץ אין זכר לרבנות מסוג זה ואין שום מעמד לרב שמקורו במסורת ישראל ובסמכויות של הרב מבחינה הלכתית. קיים אמנם מוסד רבנות, אבל בחלל ריק ללא כל תשתית ציבורית וחוקית, והשאלה מתעוררת איזה סוג של התקשרות יכול להתפתח בין הרבנות בארץ ובין הרבנות בחוץ לארץ, בין הקהילות בארץ ובין הקהילות בחוץ לארץ, כשתנאי קיומם הם כל כך שונים. האם אפשר שמוסד הרבנות כמות שהוא יתקבל כדוגמא לרבנות בעולם ועל ידי כך לקיים כי מציון תצא תורה? חששה המדינה להפריד בינה לבין הדת מפני היהדות שבגולה המושתתת על מוסדות שביסודם הם דתיים. חששה המדינה שמא ייפסק הקשר שבינה לבין יהדות העולם, אם יתבסס רק על קיום מדיני ולא מהותי יהדותי. אבל האם אפשר לקשר את המוסדות הדתיים שבחוץ לארץ למוסדות הדתיים שבארץ, בשעה שהללו שם מליאים תוכן ופעילות ואילו כאן התרוקנו מתוכן פנימי וקיימים בחלל ריק? אין זו תועלתה של המדינה ולא כל שכן שאין זה מוסיף כבוד לאחראים לשרות הדתי שבמדינה. יחפשו אחראים אלה את דרכם ויחקרו. אולי מזה תבוא הישועה.